

HARANGI LÁSZLÓ – KELNER GITTA

Hátrányos helyzetű régiók felzárkóztatásának elősegítése a felnőttképzés, közművelődés módszereivel

(Országos szakmai konferencia, 2008. október 16-án)

Ahogy egy család nem lehet igazán boldog, ha valamelyik tagja tartósan beteg vagy gyengélkedik, úgy egy nemzet sem lehet megelégedett, ha egyes vidékei lemaradtak a fejlődésben. Így nem lehet teljességgel gazdag és szép Magyarország sem, ha Csereháton, Bodroghözben, Galyaságban, Hegyközben, Szamosháton, Illancson vagy az Ormánságban nagy a munkanélküliség, falvak sokasága nem megy előre, nem gyarapodik. Ma az ország lakosságának mintegy egyharmada él az átlagosnál elmaradottabb tájakon, 15%-a pedig, összesen mintegy másfélmillió ember tengődik, nyomorog nagyon szegény vidékeken, főképpen a határ menti aprófalvakban. Az egyik ok, mint ahogy erre a konferencia egyik előadója is rámutatott, Trianonra vezethető vissza, amely úgy húzta meg a határt, hogy elvette ezektől a térségektől a levegőt, mert elvesztették kulturális, gazdasági központjaikat. A másik körülmény, hogy a nehézipar, bányászat visszaesése miatt megszűnt a napi és a heti ingázás ezekből a körzetekből az ország ipari, gazdasági központjaiba, de a 70-es, 80-as évek felemás mezőgazdasági fejlődéséből is kimaradtak, új munkahelyek nem létesültek.

Konferenciánk célja az volt, hogy a szélesebb gazdasági és társadalmi összefüggések háttérében útmutatást adjunk a felnőttképzés és a közművelődés lehetőségeinek fokozottabb felismeréséhez, módszereinek tudatosabb alkalmazásához, ennek az „országbetegségnek” a gyógyításához. Meggyőződésünk volt, hogy e leszakadt térségek, a kilátástalan falvak népességének aktivizálásában, öntudatra ébresztésükben, a támogatások elnyeréséhez és felhasználásukhoz szükséges ismeretek megszerzésében sokat tehet a felnőttoktatás és közművelődés, annak emberi közelsége, bátorítása, tájékoztatása. Sejtettük, hogy ebben kulcsszerepet töltenek be az önkormányzatok munkatársai, a helyi népművelők, felnőttoktatók, a népfőiskolák és a TIT aktivistái, a különböző társadalmi szervezetek,

egyesületek, az egyházak önkéntesei, valamint a kívülálló, de a leszakadt térségek tanácsadásával foglalkozó közművelődési és felnőttoktatási intézmények, továbbá a regionális és országos szervezetek szakemberei. Az egyes témakörök igényes elméleti és gyakorlati feldolgozásával, a külföldi példák bemutatásával végső soron szándékunk az volt, hogy rámutassunk azokra az emberi, mentalitásbeli és kulturális momentumokra, amelyek a kitörési pontok megtalálásához, a helyi gazdasági, turisztikai, tradicionális adottságok felismeréséhez, a foglalkoztatásbeli hasznosításukhoz kívánatosak.

Reményeink maximálisan teljesültek! A konferencia előadásaiban és az azt követő vitákban ugyanis egy igen *speciális andragógiai, közművelődési stratégia* körvonalai bontakoztak ki, amelyben egybeötvöződik a településfejlesztés, munkahelyteremtés és a „testre-szabott” felnőttképzés, közösségi nevelés. Ebben fontos helyet kell, hogy kapjon a csalódott, tanulástól elszokott fiatalok és idősek önbizalom erősítése, az erejükben és előzetes tudásukba vetett hitük visszanyerése. Oda kell hatni – hangsúlyozták a résztvevők és az előadók –, hogy minden községben, kistérségben legyen valaki, egy igen aktív, leleményes, kreatív közösség, amely a térség mindenirányú lehetőségeit feltárja, és megfogalmazza a munkát és keresetet nyújtó kulturális hagyományokat, turisztikai, táji adottságokat, de ugyanakkor segítséget nyújt az ehhez szükséges tudás megszerzéséhez is. Az európai és a hazai források bőségesek, félő azonban, hogy ezek a pénzek nehezen jutnak el oda, ahova szánják. Ezért egy támogató, mentori szolgálatra van szükség, amelynek meghatározó intézményei lehetnek a felnőttoktatási, közművelődési szervezetek, intézmények, hogy munkatársai formába öntsék az igényeket, és a pályázati mechanizmussal párhuzamosan egy alulról építkező, kölcsönös párbeszédű folyamatot hozzanak létre. Erre már van is jó példa egyes vidékeken, a kistérségi koordinátorok személyében. Mindenképpen fontos a mindenirányú önkormányzati, társadalmi, munkaügyi, szakmai, tanügyi, gazdasági és vállalkozói erők összefogása.

Hasznosnak bizonyult a nemzetközi kitekintés is, amelyből megtudtuk, hogy Portugália egy lepusztult körzetében, képzéssel egybekötött, hosszú és szívós munkával, az uniós és hazai forrásokat ügyesen felhasználva, egy turistaparadicsomot hoztak létre, ahol a szerelő-javító munkálatokat az erre a célra kiképzett helyi fiatalok látták el. Hogy a semmiből is lehet tőkét kovácsolni, arra jó példa, hogy Lisszabon egyik elgettőso-

dott negyedében csellengő afrikai fiatalok táncát koreografálták, vitték színpadra, és „multi-kulturális”, ételcsemegéket elkészítő, vállalkozói képzéssel felkészített negroid asszonyokból lettek étteremtulajdonosok, ahova szívesen térnek be az amerikai turisták.

Az egész napos vitához, eszmecseréhez – amelynek moderátora **Csoma Gyula** oktatáskutató és **Harangi László** művelődéskutató volt – a „muníciót” a témához értő, különböző helyekről érkező elméleti és gyakorlati szakemberek szolgáltatták.

Sára Jánosnak, a Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium Területfejlesztési Főosztálya vezetőjének előadása azért volt izgalmas számkra, mert betekintést nyújtott abba, hogy az uniós és a hazai fejlesztéspolitikának mennyire, ha úgy tetszik, „szívügye” a területi kohézió, azaz az elmaradott, országok, régiók felzárkóztatása, amelyre eddig ilyen mértékben nem gondoltunk. Az Európai Unió esetében ez összhangban van az igazságosság, egyenlőség, demokrácia szellemiségével, amelyet számos dokumentumban deklarál. Hazai viszonyok között a „területi kohézió” a legmarkánsabban a 33 leghátrányosabb helyzetű kistérség felzárkóztatására irányul, mégpedig az Új Magyarország Felzárkóztatási Programban. Erre 135 milliárd forint van elkülönítve, amelynek fontos aspektusa, hogy nem csak az érintett községek infrastrukturális hiányosságait kell felszámolni, hanem az ott élők életesélyeit, készségeit, ismereteit is fejleszteni kell, amelyben döntő szerep jut a felnőttképzés és közművelődés intézményeinek, beleértve a személyi és tárgyi feltételeket is. Tehát itt kell ügyesen pályázni és a pénzzel jól sáfárkodni!

Dr. Havas Gábor szociológus, az MTA Szociológiai Kutató Intézet részéről, e másik Magyarország történelmi és társadalmi gyökereit villantotta fel, amely hozzásegített bennünket a megoldások formalizmustól mentes, differenciáltabb megközelítéséhez.

Diósi László, a Nógrád megyei Egységes Pedagógiai Szakszolgálat Intézményegység igazgatóhelyettese a foglalkoztatást elősegítő alapprogramokhoz adott hasznos tanácsokat, hangsúlyozva az összefogást, a partnerséget a legkülönbözőbb állami, önkormányzati szervezetekkel, üzleti körökkel.

Makrai Ilona igazgatóasszony mindennapi gyakorlatból merített előadásának azért örültünk, mert mint a Nógrád megyei Tereske község óvoda, általános iskola és integrációs bázisintézmény vezetője a cigánysággal való speciális bánásmódról osztott meg velünk andragógiailag is

megfontolandó módszereket, speciális metodikai megközelítéseket. Amit nagyon a lelkünkre kötött a szorongás és félelemérzet legyőzése a hallgatókban, az elszenvedett iskolai kudarcok feloldása, a kölcsönös bizalom kialakítása. A körülményekhez alkalmazkodó, maximálisan toleráns és empátikus oktató-nevelő munkájukat fémjelzi, hogy többen, a férfiak közül, fakitermelői, nehézgépkezelői, targoncavezetői és biztonsági őr OKJ-s vizsgát tettek, maradhattak munkahelyükön, mert bemutathatták az általános iskola elvégzését igazoló bizonyítványukat. A több hónapig tartó, szakmailag, emberileg is kiemelkedő program személyiségükre is kihatott, mert a keservesen végrehajtott, nagy lemondásokkal járó tanulásuk után valahogy többen érezték magukat, másképp viselkedtek, mint korábban, kevésbé szégyelltek cigány mivoltukat, mondhatnánk úgy is: „erősödött identitástudatuk”.

Hefner Erika, a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus Dél-Dunántúli Kulturális Koordinációs Irodájának vezetője a hátrányok leküzdésének ún. „kulturális modelljét” állította elénk. Ennek lényege, hogy egy szegény, gazdaságilag lemaradt, de tárgyi, szellemi és természeti kincsekben gazdag vidék igyekszik kamatoztatni értékeit és turizmust, idegenforgalmat, vendéglátást fejleszt, amely keserves, de szívós munkával, új mesterségek, vállalkozások kitanulásával jobb időket hoz az éppen csak vegetáló tájakra is. Ennek jó példája az Ormánság, amely bővelkedik szívet-lelket vidító látnivalókban, csak élni kell vele.

Teszik is ezt az ott élő emberek, amennyire tudják, igénybe véve külső és belső segítséget.

Borbáth Erika, a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus főigazgatója igen izgalmas és tanulságos előadásában Cserehát legeldugottabb falvaiba vitt el bennünket, hogy bemutasson egy felzárkóztatási programot, melynek célja a lehetőségek felkutatása, kezdeményezések elindítása, a helyi vezetőkkel való találkozás volt, amelyen a munkacsoport a felemelkedés módozatait vitatta. A program következetes és szívós munkájának köszönhetően tanfolyamok szerveződtek, erősödött a helyi összefogás, megnövekedett az aktivitás minden irányban (kapcsolatok felvétele, pályázatfigyelés, stb.).

Dobák Judit, a Miskolci Egyetem, BTK Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézetének tanársegédje egy Borsod-Abaúj és Zemplén megye néhány leghátrányosabb helyzetű kisközségeiben végzett kutatásának eredményeit ismertette. A nagy apparátussal és szociológiai megalapo-

zottsággal lefolytatott vizsgálat végső üzenete az volt számunkra, hogy minden helyi társadalomban vannak, ha nem is a hivatalos körökön belül, hanem azon kívül is „innovatív” személyek, akikre a gondok, problémák megoldásában lehet számítani.

Péterfi Ferenc, a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus Közösségfejlesztési Osztályának vezetője a közömbösség és passzivitás ellen tört lándzsát, és igen szenvedélyesen, társadalmi közönségi tervezést és aktivitást sürgetett a hátrányos helyzetű településeken. Igazat adtunk neki. Tehát törekedni kell arra, hogy minél több polgár törje a fejét mit kellene tenni a felemelkedés érdekében, majd cselekvési programot kell készíteni!

Harangi László művelődéskutató, a Magyar Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztályának elnöke a felzárkóztatás nemzetközi tapasztalataiból hozott néhány érdekes és hasznos tapasztalatot. Nemcsak Portugáliából és Mexikóból, amelyről már szóltunk, hanem Japánból is. Mert ez utóbbiban is vannak kis szigetek, ahol a lakosság előregedett. Például ilyen Shiriashi szigete a japán beltengerben, ahova a természet csendje vonzza a látogatókat, de bemutatják a régi öntözési módszereket is, majd az öregek megszólaltatják a taiko dobot, mert ez csak itt van. A közeli szárazföldről érkezett gimnazisták pedig társadalmi munkában bemutatják a szigetről származó shiriashi odori, kegyeleti táncot.

A mintegy tíz „frontvonalból” érkezett és hetven felnőttoktatási, közművelődési, munkaügyi „multiplikátor” megelégedettségüket a helyszínen is kinyilvánították, és többen utólag elektronikus úton köszönték meg a hasznos útravalót. A Köznevelés c. folyóirat 2008. november 21. számában pedig „Miben segíthet a felnőttoktatás?” címmel méltatta a konferenciát.

A tanácskozást – „A Művelődés Hete a Tanulás Ünnepe” programozat keretében – a Magyar Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztálya rendezte, partnerségben a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátussal.